

Mától fogva

Vidra Réka
MKE 2014
IMDK dolgozat

Mától fogva

[Mától fogva; zománc,vaslemez, 21x39cm]

[Tábla 1-6, zománc, vaslemez, egyenként 22 x59 cm]

A különböző tudományágak közötti átjárhatóság lehetősége mindig is foglalkoztatott, és sok esetben inspirálta a munkáimat. A *Tábla 1 – 6* című sorozat, és a hozzá szorosan kapcsolódó *Mától fogva* című alkotások - melyek egymással szoros összefüggésben tulajdonképpen egy műegészet alkotnak – is ebből a pontból indulnak. Szöveg és kép viszonya, a verbalitás és vizualitás kapcsolódási lehetőségei – illetve azok kutatásának igénye - már évek óta jelen vannak a munkáimban, bár legtöbbször ténylegesen szöveg és kép viszonylatában. Ezekben a darabokban viszont a képi összetevőt elhagyva pusztán a szövegre és annak vizuális megjelenésére szorítkoztam, amit nem tettem volna meg, ha az anyag és a technika nem kínálja fel azt a többlettartalmat, ami erre lehetőséget adott.

A *Tábla* sorozat darabjai a gyártási folyamatok szigorú minőségellenőrzésén meg nem felelt tűzhelyalkatrészekre készültek, tűzzománc technikával, akárcsak a *Mától fogva* című tábla – igaz, utóbbi nem egy hibás alkatrészre, hanem a gyártás során keletkező, „leeső” darabok egyikére. Mindegyik anyaga vaslemez, és tulajdonképpen hulladék.

A tűzzománc a porrá őrölt üveg és fém hordozó magas fokon (általában 750-850°C) való összeégetésével jön létre. A technikát már az ókori Egyiptomban is használták, idővel az ötvösművészet széleskörűen alkalmazott eljárása lett, majd a 20. század elejétől az ipari felhasználása is meglehetősen elterjedté vált a zománc előnyös tulajdonságai nyomán: kemény, ellenálló anyag, kémiailag

rezisztens, tartós, erős, karcolásálló, színtartó, könnyen tisztítható és tűzálló. A konyhai edényektől kezdve a különböző háztartási eszközök burkolatán, fürdőkádbevonatokon, takarmánysilók és kémiai reaktorok bevonatán át az utcabláig alkalmazható.

Az iparművészeti technika és képzőművészeti felhasználásának határai nem egyértelműek, de tény, hogy a tűzzománc technikáját képzőművészeti alkotások létrehozására is használják, és az ipari méretű, illetve ipari körülmények között kivitelezett, képzőművészet kategóriájába sorolandó alkotások sem példa nélküliek (a budapesti hármas metróvonal megállóiban elhelyezett művek, például.) Ezek esetében azonban elsősorban a mű helye határozza meg a technika alkalmazását (időjárás-állóság, tisztíthatóság, stb.)

Az ipari körülmények között kivitelezett zománc, mint jelentéshordozó, és tartalmi többlettel rendelkező médium már sokkal kevesebb esetben jelenik meg képzőművészeti kontextusban.

A tényleges és látszólagos vagy vélt ellentétek az "ipari" és „művészi” között életre hívnak egy olyan közeget, ami nem csak az „ipari” művészibe való beemelését teszi lehetővé, de amiben az ipari jelleg olyan minőséget kap, ami a hibátlansággal, tökéletességgel társul, azzal a gépies hibátlansággal, ami ebben az értelmezésben feltétlenül pozitív jellemzőként tűnik fel a kicsinyes, emberi tökéletlenséggel szemben. Ez az érték-ütközés az a pont, ahonnan ezt a munkát szerettem volna elindítani.

Értékütközés fedezhető fel egyrészt az ipari technika és az ipari körülmények közötti, de mégis emberi kivitelezés között. Szerettem volna, ha ez az ellentét hangsúlyossá, és egyidejűleg egyértelművé válik azáltal, hogy a zománcablák elkészítése során a gyártási folyamatoktól eltérően nem alkalmazom az erre a célra kifejlesztett nyomhagyási, mintakészítési eljárásokat, hanem tulajdonképpen kézi módszerekkel viszem fel a szövegeket (a továbbiakban megmagyarázom, hogy miért szövegek, és miért éppen ezek) a lemezekre. A *Tábla-sorozatban* az alapozó zománcréteggel ellátott lapokra, illetve a már kész, de minőségileg meg nem felelt tűzhelyalkatrészekre ecsettel festettem fel kadmiumvörös zománcot, a másik esetben a feketére alapozott vaslemezre szórt homogén fehér festéket távolítottam el egy kifedő-sablon segítségével, ha úgy tetszik tulajdonképpen inverz stencil vagy egyszerű sgrafitto módszerrel. A kialakuló hibák, a festékszórás egyenetlensége, az első esetben a kézírás esetlegessége hivatottak demonstrálni az értékütközést.

Értékütközést másrészt a mű tartalma okoz, illetve a tartalom viszonya a hordozóhoz: a zománctechnika megváltoztathatatlanúságot, tönkretelhetetlenséget sugall, míg a rajta egyrészt eltorzított szólásokból álló szövegek, másrészt az állandó változtatni-akarás tipikus jelmondata áll.

A *Tábla-sorozat*on látható szövegek olyan frazémák¹ (itt szólások, szóláshasonlatok és helyzetmondatok), melyek mindegyikének utolsó hangjait vagy szótagjait eltávolítottam, így megmetszve őket, a következő új kifejezéseket kaptam:

az Isten fáját	az Isten fáj
a fészkes fekete fene	a fészkes fekete fen
veszett fejsze nyele	veszett fejsze nyel
azt a leborult szivarvégít	azt a leborult sziv
ritka, mint a fehér holló	ritka, mint a fehér ho
eső után köpönyeg	eső után köp

A levágás után a megmaradó szó értelmének érdekében (a „sziv” és a „ho” esetében) nem változtattam meg a helyesírást, mert szerettem volna megtartani az elmaradó szó képét, egyrészt a folyamat logikája és értelmezhetősége érdekében, másrészt egy tartalmi elem miatt, ami egyúttal az elemi iskolában tanított íráskép jelentőségét is magyarázza: az iskolai gyöngybetűk a táblán félbehagyott vagy félig letörölt mondatok képén, az elemi iskola hangulatán keresztül a gyermeki, ösztönösen friss tekintetnek, a miérteknek, a mindent-megkérdőjelezés attitűdjének megidézésére szolgálnak. A piros a hibajavítás színe, az itt megjelenő mondatok hibásak. Hibásak, pedig tulajdonképpen értelmesek, hibásak, mert mindannyian tudjuk, hogy ezek a kifejezések hogyan végződnek, és mire vonatkoznak. (A tűzhelyalkatrész, ráadásul a hibás, használhatatlan tűzhelyalkatrész, mint hordozó plusz jelentésréteget kölcsönöz a sorozatnak.)

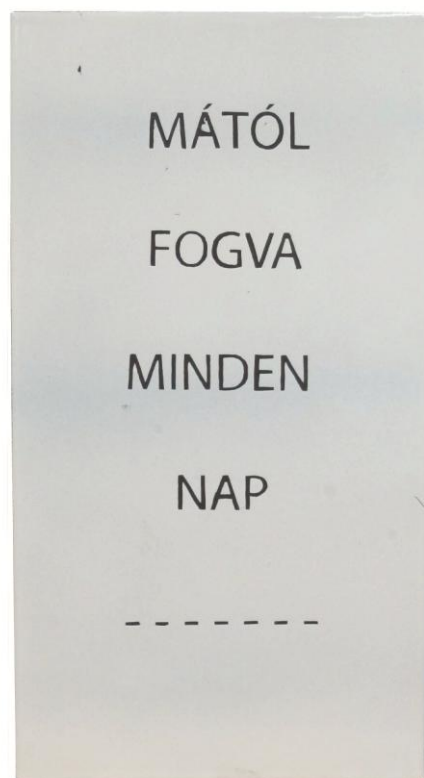
A frazémák szerepéről a beszélt nyelvben Bárdosi Vilmos a *Magyar szólások, közmondások adatbázisa* című gyűjteménye előszavában így ír: „A beszéd egy másik, legalább annyira fontos részét azonban előre látható és az adott helyzetben rutinszerűen, automatikusan ismételhető, két vagy több szóból álló és többé-kevésbé kötött szókapcsolatok alkotják. Ezek tehát olyan, már a gyermekkorban a gondolkodásba és a beszédbe beépülő állandó szókapcsolatok, melyeknek tagjai között általában nyelvtani, ún. szintagmatikus viszony van. Szerepük azonban nem nyelvtani, hanem képzetkeltő jellegű, a közlés során nem mi alkotjuk meg őket, hanem – szinte előre gyártott elemekként, szokványos szókapcsolatokként – már készen jelennek meg tudatunkban, azaz nem produkáljuk, hanem reprodukáljuk őket.”²

Talán ez a reprodukciós beemelési folyamat teszi elfogadhatatlanná, hogy akárcsak játékot üzzünk ezekkel a berögződött, készen kapott „válaszokkal”, és talán túlzás lenne azt állítani, hogy a készen kapott válaszok a tudati akadályai egy produktív kritikai gondolkodásnak, mégis úgy vélem, talán érdemes lenne foglalkozni ezzel a gondolattal.

Pedig „a nyelvet nem lehet szótárazni, elzárni és véglegezni. Eleven szöveg az, mely teljesen soha sincs készen, mindig újra és újra kell szönnünk, valahányszor beszélünk vagy írunk.” – idézi Kosztolányi Dezsőt Bárdosi Vilmos a már említett előszóban.³ Úgy gondolom, nem csak a nyelv, de a vizuális nyelv is magával hordozza a maga frazémáit, melyeket újra és újra ismét, és bármilyen kontextusba helyezve értelmet

tud csiholni belőlük. A képzőművészet, a vizualitás nyelvén beszélve akaratlanul is frazémák használatába sodródhat, ami önmagában nem baj, de még jobb lenne, ha folyamatosan felül tudná vizsgálni önmagát.

Az önvizsgálat, pontosabban a nem-produktív önvizsgálat egyik véglete az állandó ön-áltatás olyan ígérekkel, amelyek így kezdődnek: Mától fogva minden nap (/ mindennap ⁴) ..., és bármivel folytatódhatnak. A *Mától fogva* című tábla, aminek az alapja szintén gyártási hulladék, szintén a megváltoztathatóság és megváltoztathatatlanság ellentétét világítja meg, de egy másik aspektusból. A kiállított tábla mellé egy filctoll és egy szivacs is kerül (a whiteboard-ok anyaga sokszor zománc!), arra ösztönözve a nézőt, hogy az ígéret tulajdonképpen tárgyát ő maga írja az üres helyre, akár felülírva az előtte lévőket. A megváltoztathatóság és megváltoztathatatlanság ellentéte és egyszerre összeférhetősége itt nem csak a médium technikai sajátosságaival hangsúlyozódik, de a befogadó résztvevő aktusával is, hiszen az önvizsgálat nem csak az ígéret tartalmára vonatkozik, de a hozzászólás, belenyúlás, átírás, fölülírás folyamatára is, ami, mint kiállítótérben zajló szituáció, pillanatnyi zavart okozhat a befogadóban, és ez a pillanatnyi zavar az, ami indukálhat egy olyan folyamatot, ami elvezethet egyáltalán a kérdésfeltevéshez, onnan pedig – talán – a kritikai szemlélethez.

jegyzetek:

1. „A nyelvnek azt a részét és a nyelvtudománynak azt az ágát, amely a különböző mértékben kötött szókapcsolatokat érinti, illetve vizsgálja és gyűjti, tág értelemben az eléggé általánosan elfogadott frazeológia gyűjtőnévvel jelöljük. Az ide tartozó nyelvi egységeket pedig általában frazeologizmusoknak, frazeológiai egységeknek, frazémáknak, idiomatizmusoknak, idiómáknak, állandósult szókapcsolatoknak, (szokványos) kifejezéseknek, szólásoknak, szólásmódoknak, szokásmondásoknak, proverbiumoknak stb. szokták nevezni. Ezek közül manapság úgy tűnik, hogy a frazéma szakszó kezd egyre inkább elterjedni.”
in: Bárdosi Vilmos: Magyar szólások, közmondások adatbázisa, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012., 8.o.
2. Bárdosi Vilmos: Magyar szólások, közmondások adatbázisa, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012., 7.o.
3. Bárdosi Vilmos: Magyar szólások, közmondások adatbázisa, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012., 7.o.
4. A helyesírási szabályzat szerint különírást alkalmazunk, amennyiben a jelentés „egy időintervallum minden napján”, és egybeírást, ha a jelentés „naponta”.